

САБАҚ КЕЗЕҢІНДЕ ЖАҢА ӘДІСТЕРДЕН ҚОЛДАНУ ЖҮЙЕСІ

Лиза Дуйсеновна Бердимуратова

*«Қазақ тілі мен әдебиеті» кафедрасы оқытушысы
Тілдер факультеті Науаи мемлекеттік университеті*

Аннотация. Қазіргі білім берудегі «Кембридж» жүйесі бойынша балаларға дайын білім берілмейді, керісінше өзін еркін ұстауға, өз бетінше ойлауға мүмкіндік береді. Олар өз бетінше және бірлескен оқуға, ортақ шешімге келуге бағытталған. Мақалада бүгінгі таңда әрбір ұстаз бен шәкірттің еңбегі ерекше шығармашылық сипатқа ие екені атап көрсетілген.

Түйін сөздер: педагогикалық білім беру технологиясы, тұлға, білім, дағды, Кембридж әдіс

Abstract. According to the modern Cambridge system of education, children are not given ready-made knowledge, but rather are given the opportunity to behave freely, to think independently. They are aimed at independent and collaborative learning, and reaching common decisions. The article emphasizes that today the work of every teacher and student has a unique creative character.

Key words: pedagogical educational technology, personality, knowledge, skills, Cambridge method

Креативтілік – тез ойлап табу, жаңалық ашу, аяқ астынан ақыл табу, терең сезім, толғаныс, интеллектуалдық биіктік, ұшқыр ойлылық деп анықтама беріледі. Креативтілік – өркендеуге, дамуға, нәтижеге жетуге бағытталған. Креативтік технология бойынша ізденушілік, зерттеушілік, эвристикалық әдістермен жұмыс жасалады, қиялдауға итермелейді, қысылмай өз ойын айтуға мүмкіндік береді. Аталған әдіс-тәсілді іс-жүзінде іске асыру мақсатында №26 мектеп ұстаздарының арасында «Гуманитарлық пәндерді оқытудағы креативтік әдіс-тәсілдер» тақырыбына тренинг өтті. Шара барысында «Болжау әдісі», «Аяқталмаған сөйлем», «Доп лақтыру» жаттығуы, «Қабырғадағы роль» әдісі тәрізді креативтік әдіс-тәсілдер қолданылып, қатысушылардың қызығушылығын туғызды. Іс-шара қызықты болу мақсатында презентация, қазақ әндері аудиожазбасы сияқты ресурстар қолданылып, залды түрлі түсті шарлармен безендіру, ерекше топқа бөлу, сабақты «От шашумен» аяқтауы да жаңаша көзқараспен ұйымдастырылды. Осындай тренингтердің ұйымдастырылуы ұстаздардың жаңаша мазмұнды білімге деген көзқарастарын дамыта отырып, шығармашылықтарын шыңдайды.

«Білім беру жүйесінің басты міндеті — оқытудың жаңа технологияларын енгізу, білім беруді ақпараттандыру, халықаралық коммуникациялық желілерге

шығу, ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке тұлғаны қалыптастыруға, дамытуға және кәсіби шыңдауға бағытталған білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау» - деп атап көрсеткендей, қазіргі кезеңде әрбір мұғалімнің алдына қойып отырған басты міндеттерінің бірі - оқытудың әдіс - тәсілдерін үнемі жетілдіріп отыру және жаңа педагогикалық технологияны меңгеру. Ал білім беру жүйесінің алдындағы жаңа міндеттердің бірі инновациялық педагогикалық оқыту технологияларын пайдаланып білім сапасын арттыру.

Бағдарламаның мақсаты – оқушылар өздерінің қалай оқу керектігіне назар аудара отырып, олардың өз ойлары мен дәлелдемелерін нақты жеткізе алатын, яғни ойға жүйрік, тілге шешен, әрі жазбаша түрде еркін, көркем бейнелеп жазуға төселген, бірнеше тілді қатар меңгерген бәсекеге қабілетті жан-жақты жетілген жеке тұлға қалыптастыру болып табылады. Ондай «тұлға» болашаққа сенімді, ынталы, сыни пікір көзқарастары жүйелі дамыған, қазіргі сандық технологияларды, өмірде өз білімін қалыптан тыс жағдайда да еркін әрі терең пайдалана білетін жан болуы тиіс.

Балалар өзінің түсінігін өзіндік зерттеулері мен әлеуметтік өзара байланысқа сәйкес құратын белсенді білім алушылар болып табылады. Осы орайда «Кембридждік» әдіс-тәсілдер мен заманауи педагогикалық технологияларды тиімді қолдану жолында әріптестерім де атсалысуда. Әр сабақтың тиімді әрі нәтижелі өту үшін әр ұстаз өз шығармашылығын дамыту мен ізденіс үстінде, мотивация тудыру немесе қызығушылық ояту үйренушінің оқуға, үйренуге деген ықылас - ынтасы, ниеті мен зауқы болмаса, оқу нәтижесінің мардымды болуы екіталай. Француз жазушысы Анатоль Франц кезінде «тамақ тек зор тәбетпен ішкенде ғана сіңеді» деген екен. Оқу мотивациясы дегеніміз деп осы сияқты білімге, білуге, үйренуге деген «тәбет». Топтық жұмыс, біріншіден, оқушыларға бірігіп жұмыс істеу мүмкіндігін тудырады. Екіншіден, ұйымшылдыққа тәрбиелейді. Үшіншіден, бірін-бірі оқытуға, бірінен-бірі үйренуге жағдай жасайды. Бұл әдіс сонымен қатар топ болып ынтымақтастықпен бірігіп жұмыс жасауға, ойын еркін ортаға салуға, бірінен- бірі үйренуге септігін тигізді. Яғни, топтық жұмыс оқушылар арасында әлеуметтік өзара қарым-қатынасты, тиімді араласу, проблемаларды шешу және топ ішінде шығарманы жан-жақты талдауға көмектеседі.

Топтық жұмыстың тиімділігі:

- Оқушылар өзара достық қатынаста болады;
- Бір-бірінен сұрай отырып білімдерін жетілдіреді
- Өзгелерге ойын жеткізу үшін өз шешімін дәлелдеп үйренеді;
- Менен сұрап қалады-ау деп қорықпайды, топ болып жауап береді;
- Оқушылардың мектепке деген көзқарасы өзгереді. Уақыттары қызықты әрі тиімді өтеді. Топтық жұмыста бос отыратын оқушы болмайды.

Ғылыми зерттеу нәтижелері сабақта диалогтың маңызды рөл атқаратынын көрсетті. Мерсер мен Литлтон (2007) өз еңбектерінде диалог сабақта оқушылардың қызығушылығын арттырумен қатар олардың білім деңгейінің өсуіне үлес қосатындығын атап көрсетеді. Мерсердің зерттеуіне сәйкес, әңгімелесу оқушылардың білім алуының ажырамас бөлшегі болып табылады және әңгімелесудің үш түрі бар, олар:

- Әңгіме-дебат барысында;
- Топтық әңгіме барысында;
- Зерттеушілік әңгіме жүргізілу үстінде байқалады екен.

Оқушылар диалог әдісін қолдана отырып, білімді бірлесіп құру, талқылау, түсіну мен дағдыларды қалыптастыру арқылы білім алады. Әр сабағымда оқушыларға сұрақтар қою арқылы, тақырып бойынша өз ойларын ашық, еркін айтуға мүмкіндік бердім. Өзара талқылау арқылы, түрлі ойлардың болатындығын, бір бірінің түсінуіне көмектесетінін көрсетсе, сұхбаттасу арқылы өз ойларын дәлелдеуге тырысты. Бұл оқушылардың қандай деңгейде екенін түсінуге көмектеседі. Біз көбінесе диалогтік оқытуды сұрақ – жауап ретінде қолданамыз. Яғни, бала теорияны меңгерумен қатар тәжірибе жүзінде де қалай жасау қажеттігін ұғынуы керек. Тәжірибелік жұмыс жасау барысында көптеген сұрақтар туындайды. Оқушылар өзара пікірлер мен болжамдар айта отырып, бірлесе жұмыс жасайды. Жұмыс жасау барысында оқушыларға көптеген сұрақтарды қоюға болады. Мысалы, кез келген сабақтың басталуы сұрақ – жауаптан тұрады. Сұрақтардың берілуіне байланысты оқушының пәнге деген қызығушылығын арттыруға болады. Оқушы мен мұғалім арасында жақсы қарым-қатынас орнайды.

Диалогтік оқыту оқушы мен оқушы арасында да туындауы мүмкін. Мұнда оқушылар бірбіріне сұрақтар қояды. Бір-бірінің жауабына қанағаттанбаса, қосымша да сұрақтар беруі мүмкін.

Оқу процесінде қолдануға тиімді ойындардың маңызды түрлерінің бірі:

1. Рөлдік ойындар
2. Іскерлік ойындар
3. Имитациялық ойындар

Рөлдік ойындар – тиімді интербелсенді әдістердің бірі. Педагогика саласында зерттеу жүргізетін ғалымдардың басым көпшілігі оқу/оқутудың ойын әдістердің кәсіби дамуыды қамтамассыздандырудағы ең тиімді әрі болашағы зор тәсілдер деп есептеледі. Өйткені іс-әрекет арқылы үйрену/үйрету – танымның тиімді тәсілі екендігі баршаға аян; адамның жадында бірінші мезетте өзінің жасағаны мен бастан кешкен әсерлері қалады. Ал рөлдік ойындар оқушылардың өздерін басқа адамдардың орнына қойып, мәселе немесе проблеманы солардың тұрғысынан қарастырып, шешімді өз «қолдарымен» жасауды меңзейді. «Ойын»

сөзі сабақта инсценировканың орын алып, әрекеттердің спектакль түрінде көрсетілетіндігін меңзейді.

Іскерлік оқу ойындарында қандайда бір сценарий ауқымында рөлдерді өзара бөлісіп зерттеу жұмыстарын жүргізу және деректерді талдау арқылы нақты практикалық мәселелерді бірлесе отырып шешеді. Оқу ойындарының сценарийлері тақырып ауқымында болып, күрделі мәселеерді ойын тұрғысынан «ойнап» шешуге ағытталады. Осы мәселе бойынша зерттеулердің талдауы тұлғаның шығармашылық әлеуетінің құрылымдық элементтері мен олардың қатынасының сипаты талданатын ұғымдардың мәніне деген авторлардың пікірлеріне байланысты түрленіп отырады деген қорытынды

жасауға әкеліп соғады. Шығармашылық әлеует жүйесі бірқатар эксперименттік зерттеулерде (Е.Е. Туник және басқалар) келесі негізгі құрдастармен айқындалған: адам бойындағы асқан сезімталдықтан, белгілі бір таңдаулардан, ұнамдылықтардан көрінетін қасиеттері мен икемділіктері; қызығушылық пен олардың бағыттылығы, танымдық қызығушылықтың

басым түсуі, жүйелілігі; әуестігі, жаңаны құруға талаптануы, мәселелерді шешуге икемділігі; жаңа ақпаратты жедел игеру, байланыстық массивтің пайда болуы; жалпы интеллектің көрінуі – тез үйрену, түсіну, қателерді жылдам шешу жолын бағалап, таңдауы, әрекеттің барабарлығы; жеке процестердің эмоционалдық өңделуі, жұмыстағы табандылық, мақсаттылық, батылдық, еңбекқорлық, жүйелілік, батыл шешім қабылдауы;

шығармашылық – қиыстыра білу, баламасын табу, қайтадан құрастыруы; нұсқаларды өзгертуге қабілеттілігі, мәселелерді шешудің үнемділігі; құралдар мен уақытты тиімді пайдалануы; интуитивизм – асқан жылдамдықпен бағалау, шешім шығару, болжауға қабілеттілік; білім, білік, тәсілдерді тез меңгеруі.

Ұсынылған сапалар шығармашылық тұлғаның әрекетінің нәтижесінде тиімді әсер қалдыратын шығармашылық әлеуеттің құрамдас бөліктерінің мәнін анық көрсетеді. Талданылған бағыттар үшін ортақ нәрсе – олардың әрекетке бағытталуы және оны даму шарты немесе құралы ретінде шығармашылық әлеуеттің моделінің құрылымына енгізу.

Біздің зерттеулер аясында оқушының шығармашылық әлеуетінің құрылымын

жиынтығы ретінде қарастырған жөн:

1. өздік-әлеуетті жиынтық (дара психикалық процестер, бойындағы бар қасиеттер, қабілеттер);

2. түрткілік құрамдас (иландыру, ішкі құрылым ретіндегі дайындығы, қабілеттің көкейкестілігін қамтамасыз ететін механизм және тұлғаның мәнді күшін (қажеттілік, құндылық бағыттылық, түрткі) ашатын әлеуметтік-психологиялық қондырғы;

3. когнитивті құрамдас, яғни оқыту, тәрбиелеу, шығармашылық әрекет, жеке

өмірлік тәжірибе нәтижесінде пайда болған және білім, білік, қарым-қатынас, дағды, әрекет тәсілдері мен өзін көрсетуді әлеуметтенді процесіне енгізу.

Сөйтіп, шығармашылық әлеуетке тек тұлғаның табиғи қоры мен резерві ғана емес, адамда әлеуметтенді, оқыту және тәрбиелеу нәтижесінде қалыптасқан білімді де жатқызамыз. Сонымен бірге әлемдегі үздіксіз жаңа білім, білік, тәсілдердің жинақталуы Л.И. Анцыферованың зерттеулері бойынша жаңа қабілеттердің пайда болуына әкеліп соғады. Тұлғаның мүмкіндіктерінің артуы адамның өзінің жаңа әлеуетін байқап көруге бағытталған аса белсенді қозғаушы күші болады. Бұл жұмыста креативтілік тек шығармашылық ойлау ғана емес, тұлғаның қасиеті ретінде қарастырылады. Сол себепті «тұлғалық дамуды ескеретін» оқыту тұжырымдамасы қызықтырады. Солардың ішінде В.В. Давыдовтың дамыта оқыту жүйесі кең тараған. В.В. Давыдов әр тұлға таусылмас шығармашылық қабілет пен үйлесімді дамуға мүмкіндігі бар деген пікірде. В.В. Давыдовтың әдістемесінде даму арнайы ұйымдастырылған процесс ретінде қарастырылады. Соған байланысты оқу әрекетіндегі өзгеше жағдайларда құрылымды компоненттері оқу міндеті, оқу әрекеті, бақылау және бағалау әрекеті болып табылып, жұмысты ұйымдастырудың түрлі тәсілдері жасалды.

Аталған тұжырымдамаларда шығармашыл тұлғаны қалыптастыруға басты рөл бөлінген. Шығармашылық мүмкіндік әр балада бар, оларды дер кезінде дамыту керек. Тұлғаның шығармашылық әлеуетін дамыту әлеуметтік ортаның жағдайына, соның ішінде мектептің білім беру мен тәрбиелеуге деген бағытына да байланысты. Оқушылардың шығармашылық қабілетін тек сабақтың пәндік мазмұны емес, оқу факультативтері, арнаулы курстар, үйірмелер арқылы жүзеге асыруға болады. Сөйтіп, оқу тәрбие процесінде жаңаны іздеу мен табу ретінде ой пайда болады, қалыптасады, дамиды.

Демек, креативтіліктің жаңа құрылымдық процесі жүреді.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Измуханбетова С.С. Оқушылардың зерттеушілік әрекеттері арқылы коммуникативті құзыреттілікті қалыптастырудың педагогикалық шарттары // п.ғ.к. дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация. Атырау, 2018.
2. Даумов Н.Ф. оқытуды ақпараттандыру процесінде оқушылардың зерттеу қызметін дамыту // п.ғ.к. дәрежесін алу үшін дайындалған диссертация. Алматы, 2017.
3. Сейітқазы П.Б. Тәрбие үрдісінде бұқаралық ақпарат құралдарын пайдалану ерекшеліктері // Білім. 2016. №4. 31-33б.
4. Интербелсенді әдістемені ЖОО-да қолдану мәселелері А. Әлімов Алматы 2016.
5. Оқудың инновациялық әдістері оқу әдістемелік құрал Сманқұлова Ж., Саметова Ф. Алматы-2014.